

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel operatsioonil EUNAVFOR Med/Irini“ eelnou seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab panustada kuni kuue kaitseväelasega operatsioonile EUNAVFOR Med/Irini (European Union Naval Force Mediterranean/Irini). Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Grete Toompere (grete.toompere@kaitseministeerium.ee).

EUNAVFOR Med/Irini

Euroopa Liidu Nõukogu 31. märtsi 2020 otsusega 2020/472 loodi sõjaline operatsioon EUNAVFOR Med/Irini. See operatsioon jätkas samal päeval lõpetatud operatsiooni EUNAVFOR Med/Sophia, mis loodi Euroopa Liidu (EL) Nõukogu 18. mai 2015 otsusega (CFSP) 2015/778, et tõkestada ja ennetada inimkaubandusega seotud kuritegelike võrgustike tegevust ning põgenike hukkamist teekonnal üle Vahemere Euroopasse.

Operatsiooni EUNAVFOR Med/Irini esmane eesmärk on toetada Liibüale kehtestatud ÜRO relvaembargo rakendamist, kasutades selleks peale mereväelaste ka õhu- ja satelliidivõimeid. Operatsioonil inspekteeritakse ka Liibüa ranniku lähedal rahvusvahelistes vetes laevu, mida kahtlustatakse relvade või nendega seotud materjalide transportimises Liibüasse või Liibüast, lähtudes ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonist 2292 (2016). 2025. aasta märtsis laiendati operatsiooni mandaati, hõlmamaks ka kriitilise merealuse taristu kaitseks vajaliku olupildi koostamist. Lisaks toetab operatsioon ÜRO meetmete rakendamist illegaalse naftaekspordi tõkestamiseks Liibüast, Liibüa mereväe ja piirivalve väljaõpet ja ülesehitamist ning salakaubanduse ja inimeste smugeldamise võrgustike lõhkumist, kogudes sellekohast teavet ja viies läbi õhupatrulle. EUNAVFOR Med/Irini aluste ning õhuvahendite pidev kohalolu Vahemerel kinnitab EL-i jätkuvat rolli regiooni julgeoleku tagamisel, samuti parandab operatsiooni pidev infovoog Euroopa riikide olukorrateadlikkust kogu regioonis laiemalt.

Operatsiooni EUNAVFOR Med/Irini panustab 2025. aastal 23 EL-i liikmesriiki ning seda juhib itaallasest kontradmiral Valentino Rinaldi, operatsiooni peakorter asub Roomas. EUNAVFOR Med/Irini operatsiooniala keskendub peamiselt Liibüa idarannikut ümbritsevale alale, operatsioonialast jääb välja piirkond 15 meremiili ulatuses ümber Malta. 2025. aasta märtsis pikendati operatsiooni mandaati kahe aasta võrra kuni 31. märtsini 2027. Operatsiooni esmaseks eesmärgiks oleva relva- ja naftaembargo täitmist viiakse ellu kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 2684 (2023). Operatsiooni raames kogutud teavet jagatakse ka ÜRO-ga.

Euroopa Liidu liikmesriigid teevad operatsiooni tegevuse üle poliitilist kontrolli ning annavad strateegilisi suuniseid Euroopa Liidu Poliitika- ja Julgeolekukomitee (Political and Security Committee – PSC) kaudu. PSC arutab missiooni arenguid iga nelja kuu tagant, et otsustada võimaliku operatsioonialal ümberpaiknemise või teiste võimalike muutuste üle.

Eesti panus

Panustamine Euroopa Liidu tegevusse Vahemere regiooni julgeoleku tagamisel on oluline Eesti eesmärkide saavutamisel. Operatsioonil osalemisega panustab Eesti solidaarselt teiste liikmesriikidega Euroopa Liidu kaitsekoostöösse ja julgeolekusse, mis suurendab ÜRO relvaembargo rakendamise kaudu Liibüas julgeolekut Euroopa Liidu lõunapiiril. Samuti toetab osalemine Euroopa Liidu operatsioonidel Eesti välispoliitilist nähtavust ja annab Eesti kaitseväelastele võimaluse operatsioonilise kogemuse omandamiseks.

Eesti alustas operatsioonil EUNAVFOR Med/Sophia osalemist 2015. aasta augustis ühe staabiohvitseriga. Aastal 2019 panustas Eesti operatsioonile kahe staabiohvitseriga ning aastal 2020 ühe staabiohvitseriga operatsiooni peakorteris Roomas. Aastatel 2021–2024 on Eesti panustanud kuni kahe staabiohvitseriga missiooni peakorteris Roomas. Käesoleval aastal panustab Eesti operatsioonile ühe staabiohvitseriga, kelle ülesandeks on operatsioonide planeerimine. Eesti täidab Roomas paiknevat ametikohta 0,5 koormusega, kuuekuuliste rotatsioonide alusel koos Saksamaaga.

2026. aastal suurendab Eesti oma panust operatsioonile kahe staabiohvitserini, mehitades lisaks praegusele ametikohale ka operatsiooni planeerimisgrupi ülema ametikoha, mis pakub Kaitseväele kriitilise tähtsusega väljundit operatsioonide planeerimise ning juhtimisülesannete näol. Eesti alustab ametikoha mehitamist 2026. aasta aprillist. Mandaati taotleme 2026. aastaks kuni kuue kaitsevälasega panustamiseks.

Õiguslik alus

Riigisiseses õiguses on osaluse õiguslik alus riigikaitseseaduse (edaspidi *RiKS*) § 30 punkt 2, kuna tegemist on ÜRO põhikirja VI ja VII peatükis sätestatu alusel rahu ja julgeoleku säilitamise või taastamise eesmärgil korraldatava sõjalise operatsiooni või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normidega kooskõlas oleva muu sõjalise operatsiooniga. Tulenevalt RiKS-i § 34 lõikest 1 otsustab Riigikogu Kaitseväge kasutamise rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil eraldi otsusega.

Euroopa Liidu Nõukogu 18. mai 2015 otsuse 2015/778 artikli 10 järgi määratakse üksuste ja isikkoosseisu staatus kindlaks kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Ühtlasi rakendatakse Euroopa Liidu vägede staatuse kokkulepet (EL-SOFA).¹

¹ Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline Euroopa Liidu institutsioonidesse lähetatud sõjalise ja tsiviilkoosseisu liikmete staatust ning peakortereid ja vägesid, mis võidakse anda Euroopa Liidu kasutusse Euroopa Liidu lepingu artikli 17 lõikes 2 viidatud ülesannete ettevalmistamiseks ja täitmiseks, sealhulgas õppusteks, ja selles

Operatsiooniga seotud kulud

2026. aastal on operatsioonil EUNAVFOR Med/Irini osalemisega seotud Kaitseväe tegevuskulude maht hinnanguliselt 104 658 eurot (käibemaksuta), mis kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest.

Eelnõu kooskõlastamine

Vabariigi Valitsuse istungile esitatav eelnõu on kooskõlastatud Justiits- ja Digiministeeriumi, Välisministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga ning arvamuse on avaldanud Kaitsevägi.

kontekstis Euroopa Liidu kasutusse antud liikmesriikide sõjalise ja tsiviilkoosseisu liikmeid käsitlev kokkulepe (EL-SOFA)